

การศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

นางสาว จารุณี ศิริมังคะลา

ศูนย์วิทยทรัพยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2532

ISBN 974-576-646-1

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

15538

117352800

A STUDY OF THE RATTANAKOSIN IMAGE FOR CONSERVATION AND DEVELOPMENT

Miss Jarunee Sirimangkala

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
For the Degree of Master of Urban and Regional Planning
Department of Urban and Regional Planning**

Graduate School

Chulalongkorn University

1989

ISBN 974-576-646-1

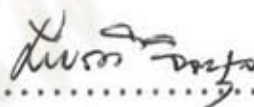
หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา
โดย นางสาว จารุณี ศิริมังคะลา
ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดุษฎี ทายตะคุ

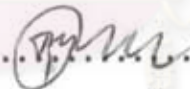

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร. ถาวร วัชรภักย์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. เกียรติ จิระกุล)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดุษฎี ทายตะคุ)

.....กรรมการ
(ดร. วาญานู ณ ถลาง)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ชวัญสรวง อติโพธิ์)

จารุณี ศิริมังคะลา : การศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา
 (A STUDY OF THE RATTANAKOSIN IMAGE FOR CONSERVATION AND DEVELOPMENT)
 อ.ที่ปรึกษา : ผศ.สุชาติ ทายตะดู, 309 หน้า.

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อบ่งชี้จินตภาพของกรุงรัตนโกสินทร์ โดยพิจารณาจากองค์ประกอบหลักที่เป็นลักษณะเฉพาะทางกายภาพ และเส้นแอมะแนวทางในการปรับปรุงโครงสร้างจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาในดุลยภาพที่เหมาะสม การศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์ประยุกต์ใช้ตามเทคนิคการศึกษาจินตภาพเมืองของ Kevin Lynch ซึ่งทำการศึกษาไว้ในเรื่อง The Image of the City ในปี ค.ศ. 1960

ผลจากการศึกษาพบว่าจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์มีองค์ประกอบหลัก 5 ประการ คือ เส้นทาง เป็นองค์ประกอบที่เด่นชัดที่สุด มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมห้องคี่ประกอบต่าง ๆ ของเมืองเชื่อมโยงสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เส้นทางใดมีการใช้บ่อยประโยชน์มากหรือผ่านองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ มาก คนจะรับรู้และจดจำได้มากกว่า ลักษณะเฉพาะของเส้นทางคือ เส้นทางคมนาคมทางบกที่มีลักษณะพุ่งออกจากศูนย์กลางคือ พระบรมมหาราชวังออกไปในทุกทิศทางและมีเส้นทางลำยองเชื่อมโยงทั้งพื้นที่ เส้นทางน้ำที่เคยมีความสำคัญในอดีตหมดความสำคัญลง เส้นขอบ เป็นองค์ประกอบทางยาวที่มองเห็นได้ แต่ไม่ได้ใช้เป็นทางเดิน มีลักษณะกั้นของ 2 ประเภทออกจากกันอย่างชัดเจน เส้นขอบที่ชัดเจนที่สุดคือ แนวโอบล้อมของแม่น้ำเจ้าพระยาทางทิศตะวันตก และแนวคลองคูเมืองทั้ง 3 ชั้นที่โอบล้อมทางทิศตะวันออก ลักษณะเฉพาะที่พิจารณาจากเส้นขอบแสดงถึงเมืองที่มีแม่น้ำและลำคลองล้อมรอบ คล้ายเกาะขนาดเล็ที่ขยายตัวออกไปเป็นชั้น ๆ อย่างเป็นระบบ ย่าน เป็นส่วนของเมืองที่มีบริเวณขนาดกลางไปจนถึงขนาดใหญ่ คนจะรับรู้ความเป็นย่านเมื่อเข้าสู่ย่านนั้น ๆ แล้ว แบ่งย่านเป็น 2 ประเภท คือ ย่านที่เกิดจากการรวมกลุ่มของอาคารและของกิจกรรม ลักษณะเฉพาะของย่านคือความหลากหลายและครอบคลุมบริเวณคาบเกี่ยวกันอย่างซับซ้อน ปัญหาสำคัญที่ทำให้ย่านลดความชัดเจนลงได้แก่ มีตึกแถวที่ไม่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมมากเกินไป จนก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายและไม่ต้องการรับรู้หรือจดจำ และปัญหาอาคารสมัยใหม่สร้างแทรกกลางระหว่างย่านอาคารเก่าที่งดงาม โดยไม่คำนึงถึงความต่อเนื่องและความคล้ายคลึงของรูปแบบทางศิลปะ สี ขนาด และระดับความสูงของกลุ่มอาคารเดิม ศูนย์ชุมชน เป็นจุดศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลงทางที่สำคัญ แบ่งเป็น 3 ประเภทคือ จุดต่อการเดินทางระหว่างทางน้ำและทางบก จุดเปลี่ยนเส้นทางรถ และจุดที่ใกล้เคียงย่านการค้าใหญ่ ๆ ลักษณะเฉพาะของเมืองที่พิจารณาจากศูนย์ชุมชนคือความคับคั่งสับสนของผู้คนและยานพาหนะ บ่งบอกถึงการสูญเสียภาวะบ้านเมืองที่สงบ เรียบและวิจิตรที่เรียบง่ายของชนในอดีตอย่างสิ้นเชิง ภูมิสัญลักษณ์ เป็นจุดอ้างอิงของพื้นที่ เป็นความเด่นและสะดุดตาที่เกิดจากความงามของสถาปัตยกรรม หรือขนาดและความสูงของสิ่งใด ๆ แบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ ภูมิสัญลักษณ์สาธารณะ เป็นจุดเด่นที่มองเห็นได้ในระยะไกล เช่น ภูเขาทอง ภูมิสัญลักษณ์ท้องถิ่น เป็นจุดเด่นที่มองเห็นได้ในระยะใกล้ หรือใช้อ้างอิงเฉพาะคนในละแวก เช่น ยอดพระอุโบสถในวัด ลักษณะเฉพาะส่วนนี้แสดงถึง เมืองที่เต็มไปด้วยศาสนสถานและเมืองแห่งศิลปวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ปัญหาสำคัญได้แก่ การปรากฏของจุดเด่นไร้คุณภาพและการปลูกสร้างอาคารบดบังวัดวาอารามต่าง ๆ ลงเป็นส่วนใหญ่

จากผลของการศึกษาสรุปได้ว่ากรุงรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน มีลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจและควรค่าแก่การอนุรักษ์และพัฒนาโดยเรงตัวนี้ ทั้งนี้เพื่อจะธำรงไว้ซึ่งมรดกวัฒนธรรมอันมีค่าของบรรพชน และเป็น การส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ชาวเมือง

ภาควิชา .....ดร.วรางคนกานต์และเมื่อง.....
 สาขาวิชา .....ผังเมือง.....
 ปีการศึกษา .....2531.....

ลายมือชื่อนิสิต .....จารุณี ศิริมังคะลา.....
 ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....[Signature].....

JARUNEE SIRIMANGKALA : A STUDY OF THE RATTANAKOSIN IMAGE FOR CONSERVATION AND DEVELOPMENT. THESIS ADVISOR : ASSI. PROF. DUSSADEE TAYTAKU. 309 PP.

The purpose of this study is to identify the Rattanakosin Image, from considering of its physical characteristics, and to recommed some guide-lines and measures to improve the Rattanakosin form for suitable conservation and development.

This study had 4 main parts ; (1) the theories and the concepts of conservation, (2) the development of the area, (3) the general condition of the Rattanakosin City and (4) the city image, for this last case, applying Kevin Lynch's method as presented in "The Image of the City, 1960" by using citizens and tourists perception in town techniques.

It was found that having 5 basic elements in the Rattanakosin Image; that is, (1) Paths, the channels along which the observer occasionally moves. It's the predominant elements in many people image. The path characteristic in the city form was the transportation on land, spreaded outward from the center or the Glang Palace, and related by others streets net work. The Chaophaya River and the canels became useless and unimportant. (2) Edges, the linear elements. They were usually, but not quite away, the boundaries between 2 kinds of areas. The strongest edge was the water edge of the Chaophaya River and 3 levels of city canels. So its characteristic was the similarly island city. (3) Districts, the relatively large city areas which the observer could mentally go inside of, and which had some common character. The Rattanakosin districts had 2 types; Physical districts, perceived by its grouping of the same architectural style, activity districts, perceived by its grouping of activities. The Rattanakosin district characteristic was the various and different appearance with thematic continuous boundaries. (4) Nodes, the strategic foci into which the observer could enter, typically either junctions of paths, or concentrations of some characteristic. Nodes in the city image had 3 types; that is, the important pier near by the bus turminal, the important crossings or squares and the important commercial area. The city form perceived through nodes show the confuse of people and transportation, losing the original simply surroundings and peaceful way of life throughly. (5) Landmarks, the point references considered to be external to the observer, or the dominant points visible from many positions, and the local landmars, visible only in restricted localities. Its characteristic was the city of the temples, and the city of vivid culture, but, unfortunately, many new high buildings and row houses usually destroy its significant and its outstanding.

The result of this thesis described many important characters of the Rattanakosin Image ; that's very interesting. Urgently conservation and development could serve these vital cultural heritages and can raise the human being quality.

ภาควิชา ..... การวางแผนภาคและเมือง
สาขาวิชา ..... ผังเมือง
ปีการศึกษา 2531

ลายมือชื่อนิสิต ..... *จารุณี สิริมงคล*
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา ..... *[Signature]*

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือและความร่วมมืออย่างดียิ่งของบุคคล และหน่วยงานหลายฝ่าย ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดุษฎี ทายตะคุ อาจารย์ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่างๆ อันเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้สั่งสอนและชี้แนะความรู้แขนงต่างๆ เจ้าของตำราที่ผู้วิจัยได้อ้างอิงไว้ในบรรณานุกรม และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกท่านในหน่วยงานรัฐบาล และเอกชนที่จะกล่าวชื่อนามต่อไปนี้ ซึ่งกรุณาอำนวยความสะดวก และเอื้อเฟื้อข้อมูลอันมีประโยชน์ ต่องานวิจัยในครั้งนี้

กองผังเมือง กรุงเทพมหานคร
สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
กองโบราณคดี กรมศิลปากร
สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์
สมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม
กรมแผนที่ทหาร
สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง
กองกรรมวิธีแบบแสดงภาษี กรมสรรพากร

นอกจากที่กล่าวข้างต้นแล้ว งานวิจัยนี้ยังได้รับความร่วมมือจาก อาจารย์ ชรินทร์ นาคสุข และนักศึกษาคณะวิชาออกแบบ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตอุเทนถวาย ในการเก็บข้อมูลและสำรวจพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ ผู้วิจัยขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้

และขอขอบคุณ คุณอุษา เกียรติชัยนิพัทธ์ ม.ร.ว. เปรมศิริ เกษมสันต์ และ คุณสุภาภรณ์ เนตรเชียน ที่ให้ความช่วยเหลือและให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ยิ่ง คุณกนกพร แก้วกั้งवाल คุณรังสรรค์ นันทกาวงศ์ คุณอิศรา กันแดง คุณอิศรา ทองธวัช คุณจรีนดา จินตนาวัน คุณคัคณา ธรรมเกษม คุณอุษณีย์ อุแทน คุณสรวิณี มณฑลโสภณ คุณสุรพันธ์ กลิ่นขจร คุณวารานพงษ์ นิลศิริ และคุณวีรวัฒน์ พงษ์พยอม ตลอดจนเพื่อนฝูงเมืองรุ่น 10 ทุกท่านที่

ช่วยเหลือ ให้กำลังใจ และมีส่วนสนับสนุนให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ลงได้

เนื่องจากทุนการวิจัยครั้งนี้ บางส่วนได้รับมาจากทุนอุดหนุนการวิจัยของบัณฑิตวิทยาลัย
จึงขอขอบคุณ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไว้ ณ ที่นี้

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา ซึ่งให้การสนับสนุนในด้านการเงิน และ
ที่สำคัญคือ ขอขอบคุณพี่และน้องสาว ที่เป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมาจนสำเร็จการศึกษา

จารุณี คิริมังกะลา
เมษายน 2532

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญแผนที่.....	ฏ
สารบัญแผนภูมิ.....	ด
สารบัญรูป.....	ต
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาของการศึกษา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	2
1.3 ขอบเขตของการศึกษา.....	3
1.4 วิธีดำเนินการศึกษา.....	3
1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น.....	5
1.6 ข้อจำกัดในการศึกษา.....	7
1.7 ประโยชน์ที่จะได้รับในการศึกษา.....	7
2 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์.....	8
2.1 ความหมายของการอนุรักษ์.....	8
2.2 การอนุรักษ์ในต่างประเทศ และการอนุรักษ์ในประเทศไทย.....	13
2.2.1 การอนุรักษ์ในต่างประเทศ.....	13
2.2.1.1 กรณีศึกษาการอนุรักษ์เมืองในเยอรมัน.....	14
2.2.1.2 กรณีศึกษาการอนุรักษ์เมืองในอิตาลี.....	16
2.2.1.3 กรณีศึกษาการอนุรักษ์เมืองในสหรัฐอเมริกา.....	20
2.2.1.4 กรณีศึกษาการอนุรักษ์เมืองสิงคโปร์.....	22

บทที่ 2 (ต่อ)

หน้า

2.2.2	การอนุรักษ์ในประเทศไทย.....	24
2.2.2.1	โครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย.....	24
2.2.2.2	โครงการกรุงรัตนโกสินทร์.....	27
2.2.2.3	การร่วมมือของภาคเอกชนในการอนุรักษ์.....	32
2.3	นโยบายและกฎหมายที่มีผลเกี่ยวข้องต่อการอนุรักษ์.....	33
2.3.1	นโยบายระดับประเทศ ระดับเมือง และระดับท้องถิ่น.....	33
2.3.2	กฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง.....	35
2.4	ปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์ของไทย.....	38
2.5	ขบวนการอนุรักษ์ (Process of Conservation).....	40
2.5.1	สิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์.....	40
2.5.2	ขอบเขตของพื้นที่อนุรักษ์.....	49
2.5.3	หลักสำคัญในการอนุรักษ์ (Principles of Conservation).....	51
2.5.4	แนวทางในการอนุรักษ์.....	52
2.5.5	มาตรการในการอนุรักษ์.....	53
3	พัฒนาการของกรุงรัตนโกสินทร์.....	55
3.1	สมัยก่อนสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์.....	55
3.2	การสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์.....	61
3.3	ยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2394 (รัชกาลที่ 1-3).....	65
3.3.1	พื้นที่และประชากร.....	65
3.3.2	สภาพสังคมและเศรษฐกิจ.....	66
3.3.3	การตั้งถิ่นฐาน.....	70
3.3.3.1	บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาถึงคลองคูเมืองเดิม ...	70
3.3.3.2	บริเวณริมสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา.....	70
3.3.3.3	บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งธนบุรี.....	72
3.3.3.4	บริเวณระหว่างคลองคูเมืองเดิมกับคลองรอบกรุง..	72
3.3.3.5	บริเวณรอบนอกคลองรอบกรุง.....	75
3.4	ยุคสยามใหม่ พ.ศ. 2394-2408 (รัชกาลที่ 4 - สงครามโลกครั้งที่ 2).....	77
3.4.1	พื้นที่และประชากร.....	77

บทที่ ๓ (ต่อ)

	หน้า	
3.4.2	สภาพสังคมและเศรษฐกิจ.....	78
3.4.3	การตั้งถิ่นฐาน.....	95
3.4.3.1	บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาและริมคลองต่างๆ....	100
3.4.3.2	บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออกถึงคลอง คูเมืองเดิม.....	100
3.4.3.3	บริเวณระหว่างคลองคูเมืองเดิมกับคลองรอบกรุง.	101
3.4.3.4	บริเวณชุมชนชาวจีนตอนใต้ของพระนคร.....	107
3.4.3.5	บริเวณด้านเหนือและด้านตะวันออกของคลอง รอบกรุง.....	109
3.4.3.6	บริเวณตั้งแต่คลองผดุงกรุงเกษมออกไปทางด้านใต้ ของเมือง.....	112
3.4.3.7	บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งธนบุรี.....	114
3.5	ยุคปัจจุบัน ตั้งแต่ พ.ศ. 2489 (หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 - ปัจจุบัน)...	116
3.5.1	พื้นที่และประชากร.....	116
3.5.2	สภาพสังคมและเศรษฐกิจ.....	118
3.5.3	การตั้งถิ่นฐาน.....	123
3.5.3.1	บริเวณที่ 1 บริเวณตั้งแต่แม่น้ำเจ้าพระยาถึงคลอง คูเมืองเดิม.....	123
3.5.3.2	บริเวณที่ 2 บริเวณตั้งแต่คลองคูเมืองเดิมถึงคลอง รอบกรุง.....	126
3.5.3.3	บริเวณที่ 3 บริเวณตั้งแต่คลองรอบกรุง ถึงคลอง ผดุงกรุงเกษม.....	132
3.6	ความเปลี่ยนแปลงในรูปลักษณะของกรุงรัตนโกสินทร์.....	139
4	สภาพปัจจุบันของกรุงรัตนโกสินทร์.....	143
4.1	ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ.....	143
4.1.1	ที่ตั้งและอาณาเขตการปกครอง.....	143
4.1.2	สภาพภูมิอากาศ.....	145
4.2	ลักษณะประชากร.....	246

บทที่ 4 (ต่อ)

หน้า

4.2.1	ขนาดและการกระจายตัวของประชากร.....	146
4.2.2	ความหนาแน่นของประชากร.....	148
4.2.3	การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร.....	152
4.2.4	สรุป.....	154
4.3	สภาพเศรษฐกิจและสังคม.....	154
4.3.1	สภาพเศรษฐกิจ.....	154
4.3.2	รายได้ท้องถิ่น.....	156
4.3.3	การท่องเที่ยว.....	158
4.3.4	สภาพสังคมและวัฒนธรรม.....	160
4.4	ลักษณะการใช้ที่ดิน.....	163
4.4.1	การใช้ที่ดิน พ.ศ. 2512.....	163
4.4.2	การใช้ที่ดิน พ.ศ. 2530.....	164
4.4.3	ประเภทของอาคาร.....	173
4.4.4	สภาพอาคาร.....	176
4.4.5	ความหนาแน่นของอาคาร.....	178
4.4.6	กรรมสิทธิ์ที่ดิน.....	178
4.4.7	ราคาที่ดิน.....	182
4.5	ระบบบริการสาธารณะ.....	182
4.5.1	ระบบการจราจร.....	182
	4.5.1.1 การจราจรทางบก.....	182
	4.5.1.2 การจราจรทางน้ำ.....	189
	4.5.1.3 ระบบรถไฟฟ้าขนส่งมวลชน.....	191
4.5.2	ระบบไฟฟ้า.....	193
4.5.3	ระบบโทรศัพท์.....	195
4.5.4	ระบบประปา.....	196
4.5.5	การระบายน้ำและการป้องกันน้ำท่วม.....	198
4.6	สรุปบทบาทกรุงรัตนโกสินทร์.....	200
4.7	ปัญหาที่มีผลต่อการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์.....	202
4.8	แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต.....	206

บทที่	หน้า	
5	จินตภาพกรุงรัตน โกสินทร์.....	210
5.1	สิ่งที่ได้จากการศึกษา Image บนพื้นที่ศึกษา.....	213
5.1.1	พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 1.....	213
5.1.2	พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 2.....	223
5.1.3	พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 3.....	230
5.1.4	พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 4.....	236
5.1.5	พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 5.....	240
5.1.6	พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 6.....	246
5.1.7	พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 7.....	250
5.1.8	พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 8.....	256
5.2	จินตภาพกรุงรัตน โกสินทร์.....	260
5.3	ปัญหาด้านจินตภาพและทัศนภาพของเมือง.....	267
5.4	ข้อเสนอแนะและแนวทางในการอนุรักษ์.....	268
5.4.1	ข้อเสนอแนะพื้นที่และระดับความสำคัญของการอนุรักษ์.....	268
5.4.2	ข้อเสนอแนะการปรับปรุงโครงสร้างจินตภาพกรุงรัตน โกสินทร์..	270
5.4.3	ข้อเสนอแนะรูปแบบสถาปัตยกรรม.....	273
5.4.4	ข้อเสนอแนะทั่วไป.....	276
5.5	ตัวอย่างแนวทางการพัฒนาพื้นที่.....	280
5.6	บทสรุป.....	283
	บรรณานุกรม.....	285
	ภาคผนวก.....	293
	ประวัติผู้เขียน.....	298

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
3.1 แสดงจำนวนประชากรและพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2394-2480.....	78
3.2 แสดงจำนวนประชากรและพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2480-2530.....	117
4.1 แสดงพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2531.....	145
4.2 แสดงจำนวนและสัดส่วนของประชากรกรุงรัตนโกสินทร์และกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2531.....	147
4.3 แสดงจำนวนประชากรกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2521-2531.....	149
4.4 แสดงการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2521-2531...	150
4.5 แสดงความหนาแน่นของประชากรกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2521-2531.....	150
4.6 แสดงผลการจัดเก็บภาษีอากรกรุงเทพมหานครปีงบประมาณ 2531 (ต.ค. 2530-ก.ย. 2531).....	157
4.7 แสดงผลการจัดเก็บภาษีอากรกรมสรรพากรเปรียบเทียบ 4 ปี ปีงบประมาณ 2528-2531.....	157
4.8 แสดงรายการกิจกรรมและประเพณีวัฒนธรรมประจำปีในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์.	161
4.9 แสดงพื้นที่และร้อยละการใช้ประโยชน์ที่ดินกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2512.....	164
4.10 แสดงพื้นที่และร้อยละการใช้ประโยชน์ที่ดินกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2530.....	171
4.11 แสดงจำนวนเลขหมายโทรศัพท์ที่ให้บริการและเปิดใช้แล้ว.....	195
4.12 แสดงการทรุดตัวของพื้นที่ในเขตกรุงเทพมหานคร.....	200
5.1 แสดงขนาดพื้นที่แบ่งเขตศึกษา.....	212

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแนบที่

แนบที่		หน้า
1.1	ที่ตั้งกรุงรัตน โกสินทร์.....	4
2.1	แสดงที่ตั้งโครงการกรุงรัตน โกสินทร์.....	29
2.2	แสดงการแบ่งเขตกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนแปลงใช้ อาคารบางชนิดหรือบางประเภท ภายในบริเวณกรุงรัตน โกสินทร์ชั้นในและชั้นนอก	31
3.1	แสดงความคดเคี้ยวของแม่น้ำเจ้าพระยา ระหว่างกรุงศรีอยุธยาถึงทะเล.....	56
3.2	แสดงเส้นทางคลองลัดแม่น้ำเจ้าพระยา.....	58
3.3	แสดงเมืองบางกอกในสมัยกรุงธนบุรี เป็นราชธานี.....	60
3.4	แสดงกรุงรัตน โกสินทร์สมัยสร้างกรุง.....	64
3.5	แสดงการตั้งถิ่นฐานในสมัยรัตน โกสินทร์ตอนต้น.....	71
3.6	แสดงอาณาเขตกรุงรัตน โกสินทร์ยุคสยามใหม่.....	79
3.7	แสดงกรุงรัตน โกสินทร์หรือนครเวนิชตะวันออก (Venice of the East)....	84
3.8	แสดงกรุงรัตน โกสินทร์ก่อนตัดถนนราชดำเนิน พ.ศ.2439.....	86
3.9	แสดงกรุงรัตน โกสินทร์เมื่อตัดถนนราชดำเนินแล้ว.....	88
3.10	แสดงลักษณะ Grand Design ของถนนราชดำเนิน.....	90
3.11	แสดงเส้นทางรถรางและสถานีรถไฟ.....	93
3.12	แสดงถนนตัดใหม่ 10 สาย สมัยรัชกาลที่ 7.....	96
3.13	แสดงกรุงรัตน โกสินทร์ พ.ศ.2474.....	99
3.14	แสดงการใช้ที่ดินกรุงรัตน โกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 7.....	113
3.15	ผังนครหลวง 2543.....	120
3.16	ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร.....	122
4.1	แสดงเขตการปกครองของพื้นที่กรุงรัตน โกสินทร์.....	144
4.2	แสดงความหนาแน่นของจำนวนประชากรกรุงรัตน โกสินทร์ พ.ศ. 2531.....	151
4.3	แสดงเส้นทางการท่องเที่ยว ในปัจจุบัน.....	159
4.4	แสดงการใช้ที่ดินกรุงรัตน โกสินทร์ พ.ศ. 2512.....	165
4.5	แสดงการใช้ที่ดินกรุงรัตน โกสินทร์ พ.ศ. 2530.....	172

แผนที่	หน้า	
4.6	แสดงประเภทของอาคาร.....	174
4.7	แสดงอาคารสูงภายในกรุงรัตนโกสินทร์.....	175
4.8	แสดงสภาพอาคาร.....	177
4.9	แสดงสัดส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อพื้นที่ดิน (F.A.R.) พ.ศ.2530.....	179
4.10	แสดงอัตราส่วนร้อยละของพื้นที่อาคารคลุมดิน (G.A.C.) พ.ศ.2530.....	180
4.11	แสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน.....	181
4.12	แสดงราคาประเมินที่ดินปานกลาง.....	183
4.13	แสดงชื่อและทิศทางของถนน.....	184
4.14	แสดงความสำคัญของถนน.....	186
4.15	แสดงขนาดความกว้างของถนน.....	188
4.16	แสดงท่าเรือบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์.....	190
4.17	แสดงโครงข่ายการคมนาคมกรุงเทพมหานคร และเส้นทางระบบรถไฟฟ้าขนส่ง มวลชน.....	192
4.18	แสดงสถานีไฟฟ้าย่อยและตำแหน่งหม้อแปลงไฟฟ้า.....	194
4.19	แสดงแนวท่อจ่ายน้ำประปาและจุดติดตั้งเครื่องวัดแรงดันน้ำ.....	197
4.20	แสดงทางระบายน้ำออกสู่แม่น้ำเจ้าพระยา และบริเวณน้ำเสีย.....	199
5.1	แสดงการแบ่งเขตพื้นที่ศึกษา.....	211
5.2	Image elements พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 1.....	214
5.3	สถาปัตยกรรมและบริเวณที่ควรอนุรักษ์ พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 1.....	222
5.4	Image elements พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 2.....	224
5.5	สถาปัตยกรรมและบริเวณที่ควรอนุรักษ์ พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 2.....	229
5.6	Image elements พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 3.....	231
5.7	สถาปัตยกรรมและบริเวณที่ควรอนุรักษ์ พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 3.....	235
5.8	Image elements พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 4.....	237
5.9	สถาปัตยกรรมและบริเวณที่ควรอนุรักษ์ พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 4.....	239
5.10	Image elements พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 5.....	241
5.11	สถาปัตยกรรมและบริเวณที่ควรอนุรักษ์ พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 5.....	245
5.12	Image elements พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 6.....	247

แผนที่	หน้า
5.13 สถาปัตยกรรมและบริเวณที่ควรอนุรักษ์ พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 6.....	249
5.14 Image elements พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 7.....	251
5.15 สถาปัตยกรรมและบริเวณที่ควรอนุรักษ์ พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 7.....	254
5.16 Image elements พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 8.....	257
5.17 สถาปัตยกรรมและบริเวณที่ควรอนุรักษ์ พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 8.....	259
5.18 Image element กรุงเทพมหานคร.....	262
5.19 สถาปัตยกรรมและบริเวณที่ควรอนุรักษ์ กรุงเทพมหานคร.....	265
5.20 ปัญหาด้านจินตภาพและทัศนภาพของกรุงเทพมหานคร.....	269
5.21 ระดับความสำคัญของการอนุรักษ์.....	271
5.22 ข้อเสนอแนะการปรับปรุงจินตภาพกรุงเทพมหานคร.....	274
5.23 ข้อเสนอแนะรูปแบบสถาปัตยกรรม.....	277
5.24 ตัวอย่างผังการปรับปรุงพื้นที่โล่ง (Open Space) ริมน้ำ บริเวณท่าเตียน...	281
5.25 ตัวอย่างการปรับปรุงเป็นพื้นที่เปิดโล่ง (Open Space) บริเวณเรือนจำพิเศษ กรุงเทพมหานคร.....	282

 ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิ		หน้า
2.1	ขั้นตอนการสรรหาแนวทางการอนุรักษ์เพื่อนำมาใช้ในวิทยาเขต.....	9
4.1	แสดงสัดส่วนของประชากรกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2531.....	147
4.2	แสดงการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร พ.ศ. 2521-2531.....	153
4.3	แสดงพื้นที่และร้อยละการใช้ประโยชน์ที่ดินกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2530.....	171
4.4	แสดงโครงสร้างของปัญหา.....	207

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญรูป

รูป	หน้า
2.1	ลักษณะสถาปัตยกรรม และสภาพแวดล้อมซึ่งได้รับการอนุรักษ์ของเมืองมีวนิค.... 15
2.2	จินตภาพเมือง Boston เมือง New Jersey เมือง Los Angeles ที่ได้จากการสัมภาษณ์ การเขียนแผนที่ (Sketch) การแสดงองค์ประกอบเด่นของเมือง และการเขียนโดยผู้มีความรู้พื้นฐานด้านจินตภาพของเมือง..... 44
3.1	บรรยากาศบ้านเรือนไทยริมน้ำ..... 68
3.2	วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม..... 73
3.3	วัดอรุณราชวราราม..... 73
3.4	ภูเขาทอง ภูมิสัญลักษณ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน..... 76
3.5	แปลงอ้อยงอกเขียวไฉ่ ปากคลองผดุงกรุงเกษม ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของโรงแรม Royal Orchid Sheraton..... 102
3.6	สนามหลวง Open Space ขนาดใหญ่และสำคัญที่สุดกลางกรุงรัตนโกสินทร์..... 102
3.7	พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ ถนนเจ้าฟ้า และอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี มองเห็นคลองวังใหม่..... 103
3.8	วัดสุทัศน์ และตลาดเสาชิงช้า ซึ่งปัจจุบันเป็นสนามหน้าศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร..... 103
5.1	ทิวทัศน์เมืองริมสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา..... 216
5.2	ทิวทัศน์เมืองโดยรอบมองจากภูเขาทอง..... 255

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย